

Efterkrigstidens slutt

Av statsminister Jan P. Syse

Astorparken

9/4-90

En morgen i april 1940 våknet vi til et hærtatt Norge. Det skulle ta fem år før flaggene gikk til topps, før Kongen vendte hjem, før vi atter var borgere av et fritt land. Det skulle ta opptil femti år før andre europeiske land fant seg selv igjen.

Vi har i alle disse årene levet i *etterkrigstiden*, under virkningene av de krefter som ble sluppet løs den gang, og deres tragiske konsekvenser.

Først nå ser vi enden på de totalitære diktaturers epoke.

Hva lærte vi av 9. april? Først og fremst omkostningene ved å ha forsvært forsvar. Selv for en sterk militærmakt, som Tyskland den gang, var angrepet på Norge en vanskelig og sårbar operasjon. Første fase var kritisk, senkningen av «Blücher» viste hvor kritisk. Bedre trenede mannskaper på kystfestninger med sterkere bestykning, bedre sikring av våre flyplasser, en mer effektiv mobilisering kunne ha hindret angriperne i å vinne avgjørende fotfeste allerede den første dagen. Og dermed kunne hele krigsbildet ha vært anderledes enn det ble.

Norge sto jo ikke alene i den forstand at andre sterke

makter ikke brydde seg om vår skjebne.

Sviktet

Likevel er dette bare den ene siden av 9. april. I ettertid var vi nok forbitret over dem som hadde sviktet før angrepet kom, og over dem som sviktet da det kom. Til tross for dette er dagen blitt stående i vår historie som et begrep for motstand, for nasjonal enhet, for frihetsvilje. Det var for sent å hindre okkupasjonen, javel. Men ikke for sent til å gjenreise fellesskapsfølelse og fedrelandsfølelse. Og dermed til å legge grunnlaget for en seig motstandskamp.

Fem år senere fikk vi riktignok vår frihet igjen som en del av en alliert seier. Men vi hadde gitt vårt eget bidrag til den; gjennom motstandsbevegelsen hjemme, norske styrker ute, handelsflåtens innsats.

Innen det hele var over,

hadde tusener av nordmenn gitt sine liv i kampen for frihet.

Okkupasjonsårene var en smertelig og skremmende tid, men de gjorde mange ting klarere. Vi lærte betydningen av nasjonalt samhold, at nasjonen er mer enn en samling av særinteresser, og at den lever under et lengre og større perspektiv enn øyeblikkets hensiktsmessighet. Den som lærte oss dette tydeligst, var landets første mann, kong Haakon. I 1940 sa han nei to ganger, begge like avgjørende. Først til å kapitulere. Derneft til å tre tilbake, for å lette en fredsslutning mellom det seierrike Tyskland og det okkuperte Norge. Kongen visste at slik kunne et folk kjøpe seg fred, men aldri vinne frihet.

Ordet var Nei, og på det ble motstandskampen grunnlagt.

Aldri mer!

Efter krigen sa vi: Aldri mer! Hva betød så det? Ikke bare å sikre seg mot at det samme skulle skje igjen, men å leve i vissheten om at frihet må forsvares. Det førte til samling om et sterkt norsk forsvar, og til oppbygging av en vestlig forsvars-

allianse som ga et troverdig vern mot trusler utenfra. NATO har vært en av historiens mest effektive internasjonale allianser, kanskje den mest effektive. Frigjøringsbølgen som i disse dager ruller gjennom Øst-Europa, er i høy grad resultatet av et fast og konsekvent vestlig fellesskap — ikke bare forsvaret for et territorium, men for menneskelig og politisk og økonomisk frihet. Demokratiet har seiret over diktaturet.

Står vi så ved historiens ende? Kan vi i 1990 demontere forsvaret slik vi i 1905 demonterte grensefestningene? Naturligvis er mulighetene for en ordnet, gjensidig og garantert nedbygging av de militære styrker blitt uendelig mye større gjennom kommunismens sammenbrudd. Vi er allerede langt på vei. Men også her kan erfaringene fra 1940 være nyttige å ta med seg:

Vi kan ikke overlate alt til håpet. Et forsvarsløst land er henvist til å stole på at andres fredsvilje vil vare. Det kan ikke selv sikre freden. Overfallet og okkupasjonen i 1940 kom etter mange års forsømmelse av forsvaret. Og de avgjørende forsømselsene var skjedd lenge før

101943

Tyske soldater på vei opp Drammensveien, i 1940.

(Foto: Ingvald Møllerstad)

krigstruselen var blitt synlig.

Omkring 1930 var det ikke lett å se noen troverdig militær trusel i Europa. Tyskland befant seg i kaos, Sovjet

hadde nok med seg selv. Men bare ti år etter rullet den tyske krigsmaskinen gjennom de europeiske land, Sovjet angrep Finland og besatte de baltiske stater, Ribbentrop og Molotov delte Polen mel-

lom seg. Krigen representerte nesten alltid det uventede.

Derfor er det den ukjente faren som et forsvar må bygges opp mot. Den oppbyggingen kan ikke improviseres. Og forsvarsvilje rekker kort

hvis den ikke er underbygget av forsvarsevne.

Det er erfaringen fra 9. april 1940. Femti år etter, i et anderledes og mer løfterikt Europa, er den stadig levende.

7/